

Okres charkowski w życiu Konstantyna Górskiego

Artykuł został napisany na podstawie materiałów udostępnionych przez p. Michała Żura. Autor artykułu wyraża swoją wdzięczność za współpracę.

Początek XX stulecia zaowocował w naszym mieście całym szeregiem słynnych muzyków, których losy zostały nierozzerwalnie związane z kulturą ogólnoeuropejską i słobożańską. Zmiany i wydarzenia, które wstrząsały światem na końcu XIX i początku następnego stulecia, przyczyniły się do dużej migracji ludzi i narodowości, zarówno z własnej woli, jak i z przymusu. Charków, miasto stojące na skrzyżowaniu dróg i interesów, miasto o rozwiniętej i ciągle rozwijającej się kulturze oraz dość demokratycznej atmosferze, było pociągające dla przedstawicieli różnych dziedzin sztuki. Wsłuchajmy się w nazwiska muzyków, zamieszkałych w tym okresie w naszym mieście i tworzących swoją sztukę: Szulc-Ewler, Genika, Gess-de-Kalve, Rafalska, Bęsz, Bugamelli, Greko, Bortkiewicz, Rozenblum, Buszer, Bieganowski, Pichor, Sirnyszewski, Blech, Sprziszewski itd. – każdy z nich wniósł swój wkład w rozwój kultury Charkowa.

Jednym z nich był skrzypek i kompozytor Konstanty Kazimierz Gorski. Niestety, jego imię od lat 20 ubiegłego stulecia zostało zapomniane przez miłośników kultury. Jego twórczość jeszcze czeka na swoich amatorów.

K. Gorski urodził się w Lidzie w 1859 roku. Nauka w Wilnie, studia w Warszawie, a następnie w Konserwatorium Petersburskim w klasie słynnego rosyjskiego kompozytora Mikołaja Rzymskiego-Korsakowa i znanego węgierskiego i rosyjskiego skrzypka Leopolda Auera, zakończenie studiów 1882 roku ze srebrnym medalem – są to etapy kształtowania Gorskiego jako muzyka i osobowości [1]. Profesor Auer jako wybitna indywidualność odegrał znaczną rolę w życiu swojego absolwenta. Właśnie Auer często był pierwszym wykonawcą utworów P. I. Czajkowskiego. Był on osobą, której znany kompozytor zadedykował swoją „Sonatę melancholijną” i z którą podtrzymywał kontakty osobiste [2] Charkowska publiczność miała możliwość oklaskiwania znanego skrzypka, który kilka razy występował z koncertami w naszym mieście – w 1902 r. i w 1903 r. [3] Naśladując swojego profesora, Konstanty Gorski także nawiązuje kontakty artystyczne z genialnym kompozytorem. Jaskrawym przykładem tej współpracy było błyskotliwe wykonanie przez Gorskiego w 1893 roku skomponowanego

przez siebie koncertu na skrzypce z orkiestrą, z Czajkowskim w roli dyrygenta. Ten wspólny występ słynnego kompozytora i młodego skrzypka odbył się już w Charkowie, ówczesnym ośrodku licznej i prężnej kolonii polskiej [4]. O trzy lata wcześniej, w 1890 roku po ośmioletniej podróży drogami Rosji i Gruzji, przez Penzę, Saratów i Tyflis Konstanty Gorski przybył do naszego miasta, żeby zostać tu na najbliższe ćwierć wieku [5].

Ten życiowy okres kompozytora i wykonawcy Gorskigo – to czas aktywnej działalności jako wykładowcy klasy skrzypiec Średniej szkoły muzycznej, działacza społecznego, dyrygenta orkiestry symfonicznej i, wreszcie, skrzypka lubianego i czczonego przez publiczność. Jedna z charkowskich ówczesnych gazet „Jużnyj Kurier” tak wyraziła na swoich łamach opinię publiczną: „Przez wiele lat dał się poznać jako wspaniały i doświadczony artysta” [6].

W 1895 roku przez Gorskigo został stworzony kwartet kameralny w składzie - Gorski, Doczewski, Glazer, Kuczera, występy którego odegrały znaczną rolę w rozwoju tego gatunku muzyki w Charkowie [7]. Solo i w kwartecie, razem z uczniami i innymi solistami, Gorski co miesiąc występuje w Stowarzyszeniu Kupieckim i Szlacheckim, bierze udział w organizacji koncertów Stowarzyszeń Kameralnego i Symfonicznego. Główna ówczesna gazeta miejska „Charkowskie Gubiernskie Wiedomości” pisała o Gorskim - wykonawcy: „Gorski jest znany jako prawdziwy mistrz i artysta. Jego gra jest wysoce artystyczna, z fascynacją i pięknym tonem, błyskotliwą techniką, przejętą delikatnością i wysokim gustem artystycznym” [8] Odznaczeniem za oddaną pracę były dwa ordery – Św. Stanisława 3-go stopnia [9] i Św. Anny 3-go stopnia (10), otrzymane w latach 1897 i 1905.

Mówiąc o Gorskim, nie można ominąć tematu jego współpracy z kościołem. Jako starosta parafii rzymskokatolickiej w Charkowie, założyciel i dyrygent chóru kościelnego, on zorganizuje spotkania i koncerty dobroczynne, dochody od których przeznaczają na pomoc potrzebującym wiernym. Ale nie zadowala go tylko wykonanie utworów innych kompozytorów. Utalentowany twórca, Gorski komponuje swoje utwory muzyczne do tekstów religijnych: „Ave Maria”, „Salve Regina”, msze esdur i a-moll. Po kilku latach oddanej pracy w kościele katolickim, z okazji pierwszego wykonania kolejnej skomponowanej przez niego mszy charkowska gazeta „Utro” pisała: „Konstanty Gorski poświęcił dużo czasu i pracy dla organizacji muzycznej części nabożeństwa w miejscowym kościele i dostosowując do miejscowych warunków osiągnął spory sukces. Amatorski chór 35-osobowy czysto i muzykalnie wykonał na łacinie nową mszę. Ten utwór, jak i poprzednie wykonane dzieła Gorskigo, jest skomponowany w ogólnie zrozumiałym języku muzycznym, jest prosty i

melodyjny, w nim odczuwa się postać autora - pobożnego katolika, który dobrze zna i lubi swój obrzęd. Oprócz pięknej „Ave Marii”, już znanej przez publiczność, w muzyce mszy wyróżnia się środkowa część „Credo” i „Benedictus” z dźwięcznym solo skrzypiec” [11]. Jako osoba głęboko wierząca, K.Gorski prowadził aktywne życie duchowne, a jego talent organizatora i artysty nie tylko nie przeszkadzał mu w tym, ale, naprzeciw, pomagał wcielić w życie jego zamiar służyć Bogu i ludziom. Brał udział w żałobnych mszach po zmarłym w Charkowie w 1900r. proboszczu kościoła o. Piotrze Kisarzewskim [12], z powodu śmierci w Milanie w 1901r. kompozytora włoskiego D. Verdiego [13], po zmarłym słynnym artyście, który tak samo jak i Gorski poświęcił część swojego życia Charkowowi, Henryku Siemiradskiem (1902 r.) [14] i w wielu innych imprezach dobroczynnych [15].

Mówiąc o Gorskim – wykonawcy i o Gorskim – dyrygencie chóru kościelnego, już trochę poruszyliśmy tą stroną jego talentu, dzięki której i dzisiaj, po ponad stu latach, możemy poznać i ocenić atmosferę życia artystycznego Charkowa na początku XX stulecia. Więc, zapoznajmy się z Gorskim – kompozytorem.

Wśród jego utworów przeważają utwory ściśle związane z tekstami polskimi i literaturą polską. Ówczesna prasa charkowska, odznaczająca się tolerancją i demokratyzmem, na łamach której jak w lustrze odbijała się opinia publiczna, „tak oceniała przywiązanie do swoich korzeni Gorskiego: „, utrzymuje w swej działalności kompozytorskiej żywe kontakty ze swoją narodowością...” [16]. Przede wszystkim wymownie o tym świadczą kompozycje – poematy symfoniczne: „Na Olimpie” wg noweli H. Sienkiewicza, „Zaczarowane koło” wg baśni L. Rydla, opera „Margier” wg poematu W. Syrokomli, ponad 100 pieśni do słów M. Konopnickiej, W. Syrokomli, Z. Dębickiego. „Wszystkie jego utwory wyróżnia szczególna melodyjność i bezpośredniość talentu”, - podkreślała gazeta „Utro” [17]. Kilkukrotne wykonanie i muzyki symfonicznej „Na Olimpie” i opery „Margier” stale wywoływało pozytywne i chwalebne recenzje: „W utworze muzycznym, wg noweli H. Sienkiewicza „Na Olimpie”, w którym w formie poetyckiej jest przedstawiona kolizja świata antycznego z chrześcijańskim, wykonanym koncertowo, bez towarzyszenia żywych obrazów (...), na pierwszy plan wysuwają się reliefowe jej sympatyczne strony muzyczne [18]. W brzmieniu instrumentów smyczkowych w orkiestrze odczuwa się szczególnie rękę takiego artysty – skrzypka jak Gorski, umiejącego dać wyraz nieszczęściu i radości, włożyć duszę nie tylko w swoje skrzypce, ale w cały utwór orkiestrowy. Wątek opery dramatycznej „Margier” jest zapożyczony z poematu W. Syrokomli- Kondratowicza i

przedstawia krwawą walkę Litwinów – pogan z rycerzami Teutońskimi w XIV w. Nie podzielając nowatorskich tendencji, autor daje w operze zakończone formy arii i ansambli, trzymając się tego samego stylu melodyjnego, co i w utworach orkiestrowych i wokalnych („Zaczarowane koło” i „Na Olimpie”), wykonywanych na zebraniach symfonicznych” [19].

W 1915 roku K. Gorski obchodzi 25-lecie swojej działalności muzyczno-artystycznej i pedagogicznej w naszym mieście. Wielki koncert kwartetu Gorskiego w nowym składzie miał charakter jubileuszowy. Nowy skład zespołu tworzyli: jubilat- pierwsze skrzypce, Waclaw Bieganowski, który skończył kurs u znanego skrzypka profesora Szefcika – drugie skrzypce, Stanisław Pichor, profesor filharmonii Krakowskiej - altówka, Julian Sirnyszewski – wiolonczela, koncertmistrz orkiestry symfonicznej w Kijowie. Recenzja o tym koncercie, ukazana w prasie, mogłaby być godnym podsumowaniem nie tylko tego artykułu, ale i całego charkowskiego etapu życia kompozytora: „Dzięki perypetiom czasu wojennego, w Charkowie dał się zauważyć znaczny przyrwył dobrych partnerów...Publiczność głośno oklaskiwała grę kwartetu. Wielki sukces, towarzyszący koncertowi, należy odnieść do wysokich wartości kwartetu: nieskazitelne zgranie się, precyzyjność opracowania detali, artystyczność wykonania i wspólna solidarność muzyczna, którą jest przejęty cały zespół,- wszystko to świadczy o wartościach zarówno każdego wykonawcy jak zwłaszcza o wielkim talencie artystycznym kierownika kwartetu – Konstantego Gorskiego”[20].

W sytuacji politycznej i ekonomicznej na Ukrainie i w Charkowie zachodziły zmiany. Rewolucja w Rosji 1917 roku postawiła nowe akcenty, zmieniła losy zarówno poszczególnych ludzi jak i całych narodów, odrzuciła rozwój kultury w naszym kraju daleko do tyłu. W warunkach zbliżającej się wojny domowej, nie widząc możliwości kontynuowania w Charkowie działalności artystycznej, K. Gorski w 1919 roku wrócił do Polski. Najpierw do Warszawy, gdzie pracował jako taper w kinie. W 1922 roku Gorski objął stanowisko koncertmistrza orkiestry Teatru Wielkiego w Poznaniu, które zajmował do końca życia. Umarł w 1924 roku w Poznaniu.

Działalność polskiego kompozytora Konstantego Gorskiego na ziemi ukraińskiej jest jaskrawym, mającym dziesiątki analogii, przykładem wielkiego wkładu przedstawicieli różnych narodowości, a szczególnie polskiej, w rozwój kultury naszego regionu.

Literatura

1. Ямпольский И. М. Горский Константин Константинович // Музыкальная энциклопедия. – М.,1974. – Т. 2. – С. 14.
2. Чайковский П. И. Полное собрание сочинений.
3. Харьковские Губернские Ведомости. – 1902, 20 янв.

4. Горський Константин Казимирович. – Біографічний довідник. – К.: Мистецтво України. 1997.
5. Горський Костянтин Казимирович. – Біографічний довідник. – К.: Мистецтво України. – 1997.
6. Южный Край. – 1915.
7. Харьковские Губернские ведомости. – 1899, 6 апр.
8. Харьковские Губернские Ведомости. – 1899, 3 ноябрь.
9. Утро. – 1910, 2 апр.
10. Харьковские Губернские Ведомости. – 1897, 14 мая.
11. Харьковские Губернские Ведомости. – 1905, 2 апр.; Южный Край. – 1905, 20 апр.
12. Харьковские Губернские Ведомости. – 1900, 2 апр.
13. Харьковские Губернские Ведомости. – 1901, 23 янв.
14. Южный Край. – 1902, 27 сент.
15. Харьковские Губернские Ведомости. – 1901, 4 февр.; 1902, 21 апр.; 1902, 27 мая; 1902, 16 дек.
16. Утро. – 1908, 27 март.
17. Утро. – 1907, 23 февр.
18. Утро. – 1908, 27 март; 1908, 28 март.
19. Утро. – 1908, 21 нояб.; 1908, 23 нояб.
20. Утро. – 1915, 10 дек.

М. Жур, І. Козеняшева. Харківський період в житті Костянтина Горського

У статті на підставі великої кількості архівних матеріалів освітлена діяльність польського композитора, скрипаля, диригента Костянтина Горяньського в Харкові, де він прожив більше 25 років і де найбільш яскраво виявився його талант.

Завдяки його діяльності в Харків приїжджали видатні музиканти, зокрема, П. І. Чайковський. Їм був створений камерний оркестр, що зіграв дуже велику роль у популяризації такої музики в місті.

Особлива увага приділена його співдружності з костюлом, де він створив аматорський хор, написав музику на такі відомі релігійні тексти, як “Ave Maria”, “Salve Regina”, склав музику для поминальних мес відомих художників і артистів поляків, які провели значну частину свого життя в Харкові, зокрема, художникові Генріку Семирадському. Також перелічені його основні музичні добутки, такі, як драматична опера «Маргер», музична картина по легенді Сенкевича «На Олімпі». Наведені відклики сучасників про успіх його як виконавця й диригента.

В 1915 році харківською громадськістю було відзначено 25-річчя творчої діяльності К. Горського, відзначено його великий артистичний талант і талант керівника.

В 1919 році Горський повернувся в Польщу, де спочатку працював тапером у кінотеатрі у Варшаві, а потім концертмейстером у Познані, де помер у 1924 році.

Його великий внесок у розвиток музичної культури Харкова був оцінений сучасниками по достоїнству.